

**COPIII RROMI CARE MUNCESC.
STUDIU DE CAZ ÎN LOCALITATEA CALVINI,
JUDEȚUL BUZĂU, IULIE, 2001**

**SORIN CACE
ANA MARIA PREOTEASA
FLAVIA IRIMESCU**

OBIECTIVE ȘI METODOLOGIE

Obiectivele studiului

Studiul de față și-a propus să identifice principalele tipuri de activități cu implicare în muncă, pe care le desfășoară unii dintre copiii rromi cu vârste între 6 și 14 ani. Caracteristicile muncii, cauzele care-i determină pe copii să-și câștige existența de timpuriu și consecințele muncii în planul dezvoltării copiilor sunt, de asemenea, problematici abordate.

Acest studiu de caz s-a realizat în cadrul programului *Creșterea capacității comunităților de rromi din anumite zone, în vederea retragerii copiilor din muncile desfășurate pe străzi și/sau alte munci periculoase*, implementat de Fundația pentru Recuperare, Integrare și Promovare Socială – ECHOSOC, în parteneriat cu Ministerul Educației Naționale și Cercetării, Departamentul General de Învățământ pentru Minoritățile Naționale, Agenția pentru Dezvoltare Comunitară *Împreună și Salvați Copiii – România*. Programul a fost finanțat de către Departamentul pentru Muncă al Statelor Unite prin OIM-PIEMC, România și Reprezentanța UNICEF, România. În studiul de caz prezentat în continuare, propunem o analiză aplicată pentru comuna Calvinii, județul Buzău. Unele dintre datele ce vor fi prezentate au apărut în studiul de sinteză *Copiii rromi care muncesc și familiile acestora – Caracteristici socio-culturale și condiții de viață*¹.

Principalele obiective ale studiului de caz:

- Identificarea percepției comunității asupra muncii, în cazul copiilor rromi;
- Identificarea formelor de muncă în care sunt implicați copiii;
- Identificarea principalelor caracteristici ale muncii copiilor: riscuri în cadrul procesului de muncă, modalități de obținere de muncă, durata muncii, plata muncii, cauzele muncii, consecințele muncii, caracteristici ale muncii, în funcție de

¹ Autori: Sorin Cace (coord.), Daniel Arpinte, Eugen Băican, Simona Ilie, Flavia Marin, Florin Moisă, Ana Maria Preoteasa, Laura Surdu, Mihai Surdu, Editura RO Media, București, 2002.

sexul copiilor, diferențe între adulți și copii în privința muncii, vârsta de începere a muncii, identificarea angajatorilor;

- Stabilirea principalelor caracteristici ale familiei și ale locuirii;
- Identificarea relației dintre muncă și școală: absenteism, abandon școlar, programe de recuperare etc.
- Identificarea activităților de timp liber, în cazul copiilor.

Aspecte metodologice

Lucrarea de față are la bază o metodologie de tip calitativ, datele fiind culese prin metoda interviului în profunzime (*in depth-interview*) și a interviului de grup. Ca instrument principal de lucru a fost utilizat ghidul de interviu semistructurat. Metoda observației directe a constituit, de asemenea, o importantă sursă de date. Cercetarea de teren a avut loc în perioada mai–iunie 2001. Unitatea de investigare a fost familia, avându-se în vedere gospodăriile de rromi în care unul sau mai mulți copii cu vârste de până la 16 ani prestează, în mod ocazional sau permanent, diverse munci.

Au fost realizate 20 de interviuri individuale în 10 gospodării de rromi. În fiecare gospodărie s-a realizat câte un interviu cu o persoană adultă (de regulă, unul dintre părinți) și câte un interviu cu un copil, cu vârsta între 10 și 16 ani, implicat într-o activitate lucrativă. Interviurile au fost luate, separat, părinților și copiilor, urmărindu-se ca pe tot parcursul desfășurării acestora să nu fie de față persoane care să denatureze răspunsurile interviuatului.

Selecția persoanelor investigate s-a realizat prin metoda *bulgărelui de zăpadă*. Astfel, după găsirea primilor subiecți care corespundeau criteriilor stabilite, li s-a cerut acestora să ofere informații despre alte persoane care să îndeplinească criteriile de selecție. Din rândul persoanelor indicate am realizat selecția persoanelor interviuate. Subiecții interviuați au fost heteroidentificați ca rromi de către persoanele care i-au recomandat.

În cadrul cercetării au fost realizate și interviuri individuale cu reprezentanți ai autorităților publice locale și ai serviciilor publice din localitatea Calvini. Au fost interviuați primarul comunei, viceprimarul, directorul școlii și medicul din localitate. Considerăm că studiul de față are un caracter exploratoriu și nu se pot face generalizări pentru întreaga populație de rromi, decât cel mult cu statut de ipoteze de lucru care necesită o verificare ulterioară.

Comuna Calvini este situată la circa 52 km nord-vest de municipiul Buzău, în vecinătatea județului Prahova și se încadrează în categoria comunelor de mărime medie, având peste 4 000 locuitori. Cele cinci sate componente al comunei Calvini sunt: Calvini (sat mic), Bâscenii de Jos (sat mijlociu), Bâscenii de Sus (sat mic), Olari (sat foarte mic), Frâsinet (sat foarte mic).

Activitatea economică a comunei este predominant agricolă. Suprafețele de *teren arabil* sunt cultivate cu porumb, grâu, floarea-soarelui, legume și plante de

nutreț în *loturi mici, individuale*. Unitățile zootehnice existente înainte de 1989 s-au desființat, în prezent creșterea animalelor realizându-se doar la nivelul gospodăriilor individuale.

O prezentare detaliată a localității privind aspectele legate de specificul comunității se pot găsi în studiul „*Studiu de caz privind problemele sociale ale rromilor din Calvini*”, autori D.S. Costin, S. Cace, M. Stănescu, M. Surdu, publicat în „*Than Rromano*”, nr. 4–5/2000.

IMPLICAREA COPIILOR RROMI ÎN ACTIVITĂȚI LUCRATIVE

Declarațiile adulților din comunitate cu privire la muncile prestate de copii sunt contradictorii. Toți părinții intervievați au declarat ca nu-i implică pe copii în muncă. S-a constatat că ei înșiși valorizează negativ munca celor mici și au tendința de a susține cu îndârjire faptul că nu „*îi pun pe copii la muncă*”.

„ – *Și copilașii vă ajută, lucrează și ei ?*

– *Nu.*

– *N-au putere?*

– *Cum să lucreze ei, ei au etatea să lucrează la câmp?*

– *Acolo cu cine-i lăsați ?*

– *Îi luăm cu noi pe câmp.*

– *Pe câmp?*

– *Îi luăm cu noi pe câmp, sigur că da (mama T. S.)*

– *Dar copiii ce muncesc pe aici ?*

– *Copiii nu muncesc nimic.*

– *Ăștia mai mici, dar mai mari?*

– *Nici mai mari, că n-au unde să muncească, se duc și ei la școală, v-am spus se duc la școală nemâncăți, când vin la 12 vin tot nemâncăți că nu găsesc mâncare ca să mănânce, abia-abia dacă găsim să le dăm o masă cel puțin o dată pe zi până deseară, de colo până colo”. (tata, G. L.)*

Reprezentanții autorităților publice din comună au descris astfel activitățile în care sunt implicați copii din comunitate. În opinia lor, aceste activități se pot grupa în trei categorii: comerț ambulant (în special în piețe) cu produse agricole, agricultură și turnătorie.

– *În ce tipuri de munci sunt implicați copiii din comunitate ?*

– *La ora actuală asta este, când pleacă îi ia pe toți (copii n.a.) că n-are ce să le dea să mănânce acasă, migrează cu căruțele, ajută la munca părinților, fac nisip, umplu formele, deci turnătorie clasică. (viceprimar Calvini)*

– *Îi pun (la muncă n. a.), vă spun că sunt cât de mici; cred că din clasa a treia, a patra îi pun la muncă, cât de cât la ce pot ei; nu pot la munci fizice mari, dar cât de cât așa, la ce se pricep, îi pun la muncă să-i ajute, da. (primar Calvini).*

Interviurile cu copiii între 11 și 16 ani au confirmat cele spuse de persoanele din cadrul autorităților publice. În afara celor trei tipuri de activități, copiii au mai arătat că lucrează în gospodărie pentru a-și ajuta părinții. Fetele sunt, în general, implicate în activități specifice femeilor: gătesc, spală, fac curățenie, iar băieții, în activități care solicită o mai mare angajare fizică: taie lemne, aduc apă.

Din declarațiile celor intervievați nu am putut deduce în ce măsură sunt plătiți copiii. S-a înțeles că, în marea majoritate, copiii își ajută părinții, iar părinții sunt cei care primesc banii, copiii nefiind remunerați în mod direct și nici angajați cu forme legale, în nici o situație din cele prezentate anterior.

FORME ALE MUNCII COPILOR RROMI

Am sintetizat activitățile prestate de copii în două mari categorii, ținând cont de locul unde se desfășoară aceste activități și de beneficiarul rezultatelor:

1. Activități în cadrul gospodăriei. În această categorie ne vom referi la:
 - a. activitățile casnice neaducătoare de venituri;
 - b. activitățile aducătoare de venituri, dar realizate în cadrul gospodăriei proprii (turnarea de vase prelucrate din metale neferoase).
2. Activități desfășurate în afara gospodăriei:
 - a. activități în agricultură, având ca beneficiar (patron) persoane sau societăți comerciale din alte localități;
 - b. comerțul ambulant sau în piețe cu produse agricole sau „ceaoane”.

Activități desfășurate în gospodărie

Activitățile casnice neaducătoare de venituri

Într-o foarte mare măsură, copiii rromi sunt implicați în **activități casnice**. Activitățile menționate cel mai des sunt cele care țin de menajul în gospodărie (curățenie, spălatul vaselor, spălatul rufelor, gătitul).

- Știi să faci de mâncare?
- Da.
- De când faci de mâncare, de mult?
- De la pe la 8 ani.
- Deci ești o mică gospodină?
- Nu mă pricep așa bine, dar, oricum, am învățat.
- Da, și ce știi să faci de mâncare?
- De toate: ciorbă, mâncare de cartofi. (D., 14 ani).
- Pe lângă casă faci ceva treabă?
- Mai ajut la unele lucruri din gospodărie.
- Adică, ce faci?
- Aduc apă, tai lemne...(C., 14 ani).

Fiind vorba de o comunitate rurală, aria menajului se extinde și la micile lucrări din grădină (plivit, culesul legumelor). Nu le putem integra în aria activităților agricole, din cauza dimensiunilor reduse ale grădinilor și a numărului mic al acestora, la nivelul comunității de rromi. O caracteristică importantă a acestei comunități de rromi o constituie faptul că grădinile din jurul caselor sunt foarte mici și, în multe cazuri, inexistente. Pentru populația de rromi, cultivatul grădinii este o ocupație tradițională și o obligație impusă de comunitate („toată

lumea își lucrează grădina”). Și rromii recunosc tacit importanța gospodăriei, dar își justifică indiferența prin calitatea proastă a pământului din Pomu Verde.

- Și ce cultivați voi în grădină ?
- Cartofi, ceapă, zarzavat, roșii, castraveți.
- Ce faci tu în grădină ?
- Săpăm, săpăm la fasole, săpăm la roșii, asta e (D., 14 ani).
- În timpul anului, tu mai lucrezi pe undeva ?
- Acasă la oameni nu, rămân acasă și-mi fac acasă la mine în grădină, lucrez.
- Ce faci în grădină e numai pentru voi sau mai și vindeți ?
- Numai pentru noi. (S., 12 ani).

Activitățile aducătoare de venituri realizate în cadrul gospodăriei proprii

O activitate specifică bărbaților din comunitate, și nu numai acestora, o constituie turnatul metalelor neferoase „ceaoane din aluminiu”. Conform tradiției, această meserie se învață din tată în fiu. Băieții sunt cooptați de la vârste destul de mici (sub 10 ani) la această activitate. Aportul lor nu este unul substanțial, pentru că munca este foarte dificilă și anumite operațiuni sunt imposibil de realizat de către un copil.

O măsură legislativă impusă la începutul anului 2001 a interzis procurarea de materiale refolosibile pentru practicarea acestei meserii, limitând drepturile de comerț și prelucrare a metalelor neferoase. Această intrare într-o relativă ilegalitate a meseriei ne-a făcut să întâmpinăm o reticență vădită din partea adulților de a discuta pe aceasta temă. Cu toate acestea, meseria se practică, dar la intensități din ce în ce mai mici, mai ales în ultimele luni.

Cele mai multe informații le-am obținut de la copii. Putem spune cu certitudine că meseria este tradițională pentru rromii din Calvini și, de asemenea, că de-a lungul timpului, copiii au învățat meserie lucrând la fabricarea „ceaoanelor”. Operațiunile la care ei contribuie sunt cele mai ușoare din întregul proces de fabricație, dar, cu toate acestea, riscurile sunt însemnate.

- Vă mai aduceți aminte, când erați mic, la ce munci participați ?
- La ceaoane, doamnă, totdeauna noi ne-am născut cu meseria din tată în fiu cu ceaoane. (D., 31 de ani, tată a 3 copii).
- Când lucrau la ceaoane, copiii îi ajutau ?
- Îi ajutau așa, în mare, pentru că, vedeți dumneavoastră, asta era o meserie care se învăța din tată-n fiu, cum puteau... în rest... Nu știu dacă ați asistat vreodată la turnare?
- Nu, chiar nu știu.
- Cum cerne nisipul, se bate tiparul. Se face formă. Se face o formă și sunt munci mai ușoare, în primul rând, numai de cernut nisip, că dacă pui p-un copil să-ți cearnă, mai mult se joacă, și tot face o muncă...
- Ar fi fost ceva periculos pentru copii? Bănuiesc că este.
- Periculos e când îl toarnă în tiparul respectiv, că e lichid și atunci e foarte periculos.
- S-au întâmplat accidente?
- Așa mai mici: s-au pârilit la o mână...(primar Calvini).

Activități desfășurate în afara gospodăriei:

Activități în agricultură având ca beneficiar (patron) persoane sau societăți comerciale din alte localități;

Un element de specificitate al comunității din Calvini îl constituie migrația sezonieră spre zonele dezvoltate agricol sau cu suprafețe agricole mult mai mari. Destinațiile sunt alese fără a se ține cont de distanța față de Calvini. Se pleacă în comune din același județ, dar și în alte județe din vecinătate (Brăila, Galați, Vrancea etc.).

În funcție de vârsta copiilor, variază și activitățile în care sunt implicați. Copiii cu vârste mici (de până la 8–9 ani) nu participă, propriu-zis, la muncile agricole, dar în schimb, își însoțesc părinții la câmp. Chiar dacă nu muncesc efectiv, faptul că sunt obligați să stea pe câmp toată ziua împreună cu părinții le conferă o implicare colaterală în activitatea agricolă.

– Acolo cu cine-i lăsați (pe copii n.a.) ?

– Îi luăm cu noi pe câmp.... Și așteaptă până terminăm treaba, și după aia plecăm la dormitor. (tată a 6 copii).

De cele mai multe ori, condițiile de la câmp nu sunt tocmai „sănătoase” pentru un copil, din cauza temperaturilor ridicate, lipsei apei potabile, lipsei hranei etc. Părinții își motivează opțiunea de a lua copiii la câmp prin necesitatea supravegherii copiilor. Condițiile de locuit sunt, adesea, impropii (dormitoare cu mai mult de 10–15 paturi) și nu permit desfășurarea unei vieți normale de familie. Un alt argument pentru a merge împreună cu copiii la muncile agricole îl constituie acordarea pentru fiecare membru de familie a unei rații de hrană (inclusiv pentru copiii foarte mici). O nemulțumire a rromilor din Calvini o constituie faptul că în ultimul an tot mai mulți „patroni” refuză angajarea familiilor cu mulți copii.

– Dar acuma nu mai ne primește nici cu copii. Deci eu, dacă am 4 copii mici, nu primește. Că-s mici, prea mici. Că-s mici și le fac deranj, deci ei caută, iau oameni care n-au copii mai mulți. Mai mari. Dar noi, care avem câte 4–5 copii, stăm acasă și așteptăm alocațiile ca să trăim. (mamă, 4 copii).

Copiii cu vârste mai mari (de peste 10 ani) sunt implicați direct și muncesc împreună cu părinții (sunt „apți de muncă”). Iar cei de peste 14 ani (‘care au buletin’) sunt etichetați ca adulți, și pentru toată lumea pare foarte firesc ca ei să lucreze.

Copiii de peste 10 ani sunt un adevărat ajutor pentru părinți și implicarea lor asigură o multiplicare a veniturilor. Ei sunt plătiți de „patron” ca un adult, iar remunerația primită de copil revine, întotdeauna, părinților.

Comerțul ambulant sau în piețe cu produse agricole sau „ceaoane”.

În foarte puține cazuri s-a amintit implicarea copiilor în activități comerciale. Este, în special, cazul copiilor care își însoțesc părinții la vânzarea „ceaoanelor”.

Copiii se duc la desfacere în piețe, aduc banii la părinți, adică ei caută să aducă un venit cât mai decent, pentru ei, pentru familie. (viceprimar Calvini).

CARACTERISTICI ALE MUNCII COPIILOR

Identificarea ofertelor de muncă

De cele mai multe ori, copiii nu-și caută singuri de lucru, ci sunt luați de către părinții lor la muncă. Este, în special, cazul acelor copii care prestează diferite tipuri de munci în agricultură (de la culesul de vie, la culesul porumbului etc.)

„Prășim la porumb și pe urmă venim acasă și stăm până se face agricultură și mergem la cules de porumb”. (L., 13 ani).

Copiii sunt purtați de către părinți prin diferite zone din țară, în căutarea unui loc de muncă și de multe ori lucrează la fel de mult ca și adulții (vârsta nu este considerată un impediment, copiii începând, uneori, să lucreze în agricultură chiar de la 7–8 ani).

- *Lucrează împreună cu părinții lor?*
- *Da.*
- *Cam de pe la ce vârstă încep să lucreze?*
- *Depinde cum se admite la ferme; unii de la 15 ani în sus.*
- *Adică după posibilitățile lui de a munci?*
- *Da.*
- *La asta te referi, dacă are suficientă putere?*
- *Da, da, da.*
- *Și crezi că e o muncă grea pentru ei, tu ce ai auzit, se plâng?*
- *Pentru copiii aceștia care încă sunt la școală, spun că este o muncă foarte grea (D., 14).*
- *Lucreați împreună cu părinții în agricultură?*
- *Da, îi ajutăm.*
- *Da.*
- *Cam de pe la ce vârstă?*
- *Cam de pe la 7–8 ani.*
- *Și băieții și fetele.*
- *Băieții, poate și mai mici. (D., 14).*

Cel mai frecvent tip de muncă prestat de copiii rromi este munca în proprie gospodărie. Este vorba despre munci casnice, și mai puțin despre munci agricole în propria gospodărie, întrucât familiile de rromi nu dispun de pământul necesar derulării unor astfel de munci. Copiii dedică o mare parte a timpului lor liber activităților casnice.

- *Pe lângă casă faci ceva treabă?*
- *Mai ajut la unele lucruri din gospodărie*
- *Adică ce faci?*
- *Aduc apă, tai lemne... (M., 13 ani).*

Copiii din Calvinii nu sunt în căutarea unui loc de muncă, din propria inițiativă și nici nu pleacă singuri din comună să lucreze (sunt câteva cazuri când pleacă împreună cu frați mai mari să vândă „ceaoane” prin sate). Atunci când muncesc, o fac fie în propria gospodărie, alături de părinții lor, fie în diferite locuri, însoțiți de părinții lor. Putem spune că singura modalitate de găsire a unui loc de muncă este prin intermediul părinților.

Timpul de lucru

Pentru a evidenția mai bine durata muncilor la care participă copiii, trebuie să pornim de la formele de muncă pe care aceștia le prestează. Dacă avem în vedere activitățile desfășurate în gospodărie, putem spune că activitățile casnice neaducătoare de venituri sunt permanente. În ceea ce privește turnarea de vase, nu ne putem pronunța cu siguranță, întrucât această activitate se desfășoară, actualmente, din ce în ce mai rar (dar este de presupus că această activitate se desfășoară în mai multe etape, pe tot timpul anului). Când vorbim despre muncile prestate în afara gospodăriei, ne gândim, în special, la două categorii de activități: activități desfășurate în agricultură și diferite activități de comerț. Muncile din agricultură, după cum se știe, sunt sezoniere, și deci putem spune că activitățile prestate de copii în agricultură sunt periodice, în diferite anotimpuri, (primăvara, vara și toamna – câteva luni).

– Nu locuim decât 2–3 luni acasă, pentru că noi vara suntem pe drumuri de colo până colo, ca să căutăm de muncă să trăim, să avem; din mai până noiembrie... (tată 40 ani).

Activitățile de comerț au un caracter permanent, deși se desfășoară mai frecvent vara, datorită posibilităților mai bune de deplasare. Timpul dedicat activităților lucrative, în cazul copiilor, diferă de la activitate la activitate, cu toate că putem lua în considerare un mare număr de ore de muncă prestate în activitățile agricole. Copiii (cu vârste cuprinse între 8–16 ani) au recunoscut că muncesc de la 7–8 ore pe zi până la 10 ore.

– Câte ore lucrezi pe zi. Plecați dimineața?

– Da, plecăm la 6 și ne întoarcem seara la 6, lucrăm de dimineața de la 6 până seara la 6... (C., 16 ani).

Numărul de ore de muncă pe zi scade, când ne referim la muncile casnice (cam 2–4 ore pe zi).

Dacă vârsta minimă la care un copil începe să lucreze în agricultură este de 8–9 ani, în gospodărie este chiar mai mică, pentru că în activitățile de comerț să înceapă să lucreze de la vârsta de 12 ani. Este important atât numărul de ore de muncă pe care un copil îl desfășoară cât și vârsta de la care începe să lucreze. Dacă copilul este mic, muncile sunt mai ușoare și numărul de ore de muncă mai mic. Cu cât copilul crește, se mărește și numărul de ore de muncă și greutatea activității pe care trebuie să o realizeze. Este de menționat că băieții încep să lucreze de la vârste mai fragede, în activități mai grele, în timp ce fetele încep munca în gospodărie (munci casnice) mai târziu.

Plata muncii

Nu putem vorbi despre plată, atunci când ne referim la muncile desfășurate în propria gospodărie. Muncile casnice nu sunt aducătoare de venituri, în timp ce activitățile de turnare de vase nu sunt aducătoare de venituri directe, ci indirecte, prin vânzarea vaselor. Putem să facem, însă, câteva precizări despre plată, în cazul

muncilor desfășurate în afara gospodăriei. În muncile agricole, plata se face, de regulă, la sfârșitul fiecărei zile de muncă sau la sfârșitul săptămânii. Sumele variază de la o zonă la alta.

- *Cu cât se plătește o zi de muncă?*
- *30 000, 25 000; se plătește foarte prost. (G., 15 ani).*
- *Pe zi, cam 70 000, 50 000, după posibilitățile care le au și românii.*
- *Lucrezi zi-lumină ?*
- *Da.*
- *Cum te plătește, în fiecare zi îți dă banii sau la fiecare săptămână?*
- *Da, în fiecare zi, la sfârșitul zilei. (C., 16 ani).*

De cele mai multe ori, banii pe care copiii îi primesc în schimbul muncii depuse merg direct la părinți (sunt cheltuiți în familie), deși s-au întâlnit și cazuri când, din banii câștigați, copiii și-au cumpărat rechizite școlare, încălțăminte, îmbrăcăminte.

- *Și când muncești banii, la ce îi folosești?*
- *Mai mult pentru școală...*
- *Pentru școală ?*
- *Da, și pentru a mă putea duce la examenul de capacitate. Dar posibilitățile sunt mai mici pentru o Țigancă, mulți dintre noi nu merg la capacitate mai departe și rămân acasă. (E., 14 ani).*

Banii sunt cedați părinților, în vederea ajutorării întregii familii, care de cele mai multe ori este numeroasă și are nevoie de sprijin.

- *Cine încasează banii pentru tine?*
- *Seara îi încasez eu și când ajungem acasă îi dau tatei... (C., 16 ani).*
- *Și ce fac cu banii ăștia ?*
- *Mai îmi ia de îmbrăcăminte, ne întrețin.*
- *Deci, părinții încasează banii?*
- *Da... (D., 15 ani).*

Implicații negative ale muncii copiilor

Din interviurile realizate au rezultat trei tipuri majore de riscuri la care sunt supuși copiii rromi care muncesc. Este vorba despre riscuri legate de starea de sănătate a copiilor, de abandonul școlar și de încălcarea înțelegerilor de plată.

Deteriorarea stării de sănătate

Atunci când copiii pleacă însoțiți de părinții lor să presteze diferite munci agricole, condițiile de viață nu sunt dintre cele mai bune, deoarece nu se respectă condițiile de locuire, alimentație și somn necesare unui copil. Aceste aspecte pot avea implicații negative și pot afecta grav starea de sănătate a unui copil aflat în creștere.

- *Avem dormitoare acolo la fermă. Uneori în bordee, uneori în saivane, nu se știe unde. Trebuie să mergem, de nevoie.*
- *Și sunt condiții grele acolo ?*
- *Nevoia ne face. Să muncesc pentru o jumate de pâine.... (tată, 3 copii, 31 ani).*

– *Avem coviltire. Acuma, unde plecăm, stăm într-o casă la acei oameni unde mergem; alții oameni care merg au coviltire și stau acolo.*

– *Nu ți-e greu, ești fată ?*

– *Da mi-e greu, dar trebuie să suportăm și condițiile care le avem.*

– *Care sunt riscurile când lucrezi ?*

– *Foarte mari, stăm în căldură, nu bem apă, dacă la moment nu prea avem apă, mâncăm târziu, mâncăm dimineața și pe urmă mai mâncăm pe la 3, este foarte greu...(C., 16 ani).*

Munca efectivă în agricultură se face în condiții destul de dificile. În primul rând, este vorba despre temperaturile ridicate, la care copiii rezistă mult mai puțin. La aceasta se adaugă efortul crescut pe care îl depun în timpul muncii, precum și privațiunile la care sunt supuși (lipsa mâncării și a apei).

– *Lucrezi în aer liber, lucrezi în călduri vara...*

– *Da, mai sunt și șerpi câteodată și îmi este frică, dar n-avem ce face... (C., 16 ani).*

În ceea ce privește munca depusă la turnarea de „ceaoane”, riscul accidentelor este foarte mare, întrucât se lucrează la temperaturi mari, cu metale aflate în stare lichidă și cea mai mică neatenție poate fi fatală.

Încetarea educației școlare și diminuarea „șanselor de viață”

Nu putem spune cu certitudine că, atunci când un copil realizează diferite munci, școala este abandonată, dar putem vorbi de o afectare a activității educaționale. În acest context, timpul care ar fi trebuit acordat activității de studiere și învățare este ocupat cu alte activități, ce fac imposibilă pregătirea școlară adecvată. Dacă avem în vedere activitățile sezoniere din agricultură, putem menționa faptul că, în acele perioade ale anului când „muncile agricole sunt în toi”, copiii abandonează temporar școala, pentru a reveni o dată cu terminarea muncilor agricole.

– *Anul trecut spui că ai fost plecat, ai fost să muncești?*

– *Da.*

...

– *Când ai fost anul trecut, ai renunțat la școală?*

– *Da.*

– *Cât ai fost plecat?*

– *Din aprilie....*

– *Până când?*

– *Până în mai.*

– *Și n-ai fost la școală atunci ?*

– *Nu. (E., 13 ani).*

– *Anul trecut, deci, am lipsit câteva săptămâni.*

– *Unde ai fost ?*

– *La Odobești, la Focșani.*

– *În timpul anului ?*

– *Da. (C., 16 ani).*

Atunci când copiii prestează munci în propria gospodărie, merg regulat la școală și rare au fost cazurile când părinții „și-au oprit copiii acasă să muncească”, în loc să-i trimită la școală.

– *Dacă ai munci mai puțin acasă, ai învăța mai mult?*
 – *Păi da, păi, totuși, ne dăm silința foarte mult, dar pe părinți trebuie să-i ajutăm și pe ei că suntem mulți copii în familie ... (C., 16 ani).*

Încălcarea înțelegerilor de plată este un alt risc la care sunt supuși copiii care lucrează în agricultură. Întrucât nu există nici un contract de muncă între angajat și angajator au fost cazuri când copiii, deși au munci zile întregi, nu au primit nici un ban.

– *Acolo unde plecați o să fiți plătiți, sau vă dă bani sau alimente?*
 – *Am fost și astă-vară, doamnă, am muncit 3 luni și nu mi-a dat nimic. Nici un ban n-am luat. (mamă, 2 copii).*

Justificarea muncii copiilor

Cei mai mulți dintre copiii care lucrează sunt nevoiți să facă acest lucru, datorită situației financiare în care se află familiile lor. Însăși familia este cea care împinge copilul spre diferite activități aducătoare de venit, întrucât lipsa unui venit sigur, de cele mai multe ori, „a unei pâini pe masă” fac din bani o necesitate. Părinții, făcând acest lucru, uită că educația copiilor este pe primul loc și prin aceasta diminuează șansele viitoare ale propriilor copii. Când părinții au fost întrebați de ce își iau copiii la muncile câmpului, au răspuns că nu au cu cine să-i lase acasă și sunt nevoiți să-i ia, dar de fapt munca unui membru în plus aduce venituri ce nu pot fi ignorate. Alții au spus că muncind de tineri, copiii capătă experiență, se maturizează și capătă abilități necesare pentru mai târziu.

Dar îi ajută experiențele astea, cândva?
Foarte mult; îi maturizează. Muncesc devreme. (viceprimar Calvin).

Copii care muncesc sunt conștienți de greutățile întâmpinate în muncă, dar găsesc și explicații care justifică eforturile depuse.

1. Trebuie să-și ajute părinții

– *Copilul trebuie să muncească?*
 – *Da...că trebuie să ne ajutăm părinții. (C., 12 ani).*

2. Capătă experiență care le va utilă mai târziu.

– *Tu crezi că e un lucru bun că ai învățat de mică să faci de mâncare, să lucrezi în câmp ?*
 – *Da, cred că mă va ajuta și mămica îmi spune, de mai multe ori, dacă înveți să faci te va ajuta foarte mult în viitor... (E., 16 ani).*

3. Dobândesc abilități pentru viitor

– *Crezi că e important să-ți ajuți părinții, să muncești împreună cu ei de mic, la ce crezi că o să-ți fie folositor ?*
 – *Da, este datoria mea să fac acești lucruri, deoarece părinții mei sunt mai bătrâni și nu pot să fac anumite lucruri.*
 – *Deci nu crezi că o să-ți fie neapărat util ce faci acum pentru mai târziu ?*
 – *Într-un fel da, într-un fel nu... (D., 14 ani).*

Autoritățile locale sunt de părere că nivelul scăzut de viață și condițiile proaste de trai sunt cele care îi determină pe copiii rromi să muncească.

– *Îi pun, vă spun, cred că din clasa a treia, a patra îi pun la muncă, cât de cât, la ce pot ei, cât de cât, așa, la ce se pricep.* (Primar Calvinii).

Relația dintre muncă și integrarea școlară

Copiii din Calvinii frecventează școala. Toți cei intervievați (reprezentanți ai autorităților publice locale, părinți și copii) au susținut și argumentat această idee. Motivația pentru care școala este acceptată diferă de la generație la generație. Părinții nu consideră școala sau știința de carte o valoare în sine. Cele mai importante sunt „*cecurile*” (alocația pentru copii), care sunt condiționate de frecventarea școlii. Copiii, în schimb apreciază posibilitatea de a învăța și chiar privesc școala ca pe o ieșire din cotidian. Cei mai mulți dintre cei intervievați și-au exprimat dorința de a continua studiile urmând și liceul. Piedicile pentru realizarea acestui deziderat sunt date, în special, de posibilitățile financiare reduse ale părinților. Urmarea cursurilor liceale presupune deplasarea într-o localitate diferită (cea mai apropiată este Pătârlagele, la 30 de km.), deplasare ce implică costuri de supraviețuire, cel mai adesea imposibil de suportat de către familie. În plus, plecarea unui membru de familie ar conduce, implicit, la scăderea numărului de persoane care muncesc, în familie.

- *Și la școală vii în fiecare zi?*
- *Da, nu lipsesc.*
- *Nu lipsești? Și ce îți place cel mai mult la școală?*
- *Îmi place mult lecțiile, îmi place să învăț.*
- *Ai note mari ?*
- *Am.*
- *Așa și așa.*
- *Da.*
- *Și părinții tăi vor să iei note mari ?*
- *Nu, nu au pretenție la mine.* (E., 14 ani).

Între muncă și școală apare o relație directă, în cazul familiilor care migrează sezonier. Copiii încep școala mai târziu și termină mai devreme. Ei, în toată perioada sezonului agricol sunt plecați din Calvinii.

- *Ei nu mai merg la școală în perioada aceasta ... (când sunt plecați cu părinții la muncă n.n.)*
- *Deci, pleacă cu vreo lună înainte până să le dea vacanța de vară și mai târziu cu o lună după ce începe vacanța de vară, deci aproximativ vreo 5 luni de zile.*
- *Sunt plecați vreo 5 luni de zile?*
- *Asta înseamnă că lor nu li se încheie situația anului școlar?*
- *Dau tezele.*
- *A, își dau înainte tezele ?*
- *Da, da și pe urmă vine dom' director îi semnează cecurile, care au copii, și pleacă.*
- *Pentru alocație ?*
- *Da, da* (C., 14 ani).

Directorul școlii din Calvinii a găsit o soluție legală pentru rezolvarea acestei probleme. A micșorat durata anului școlar, recurgând la metoda învățământului intensiv.

Principala problemă cu care ne confruntăm constă în aceea că elevii noștri sunt legați de părinți, în sensul că aceștia vara se deplasează pe distanțe mari la munci agricole și atunci, pentru a cuprinde cât mai mulți copii, am beneficiat de o prevedere a unui ordin al Ministerului Învățământului și am comprimat puțin anul școlar, având în vedere că ei începând de pe 15 mai nu mai vin. Acum, mai avem două săptămâni până la încheierea anului școlar și mai avem doar puțin copii rromi în școala noastră, au plecat deja săptămâna asta. (Directorul școlii din Calvinii).

ACTIVITĂȚI DE TIMP LIBER

Ca și ceilalți copii, cei care muncesc dispun de timp liber, doar că în cazul lor, acesta este mai redus. Dacă în timpul săptămânii există mai puțin timp liber, la sfârșitul săptămânii, numărul de ore petrecute, în funcție de dorința fiecărui copil, este mai mare. Timpul liber variază, în funcție de muncile pe care le depun copiii. Urmând tipologia muncilor la care participă copiii rromi, se poate spune că:

– pe perioada în care copilul muncește la câmp (munci agricole) timpul liber este redus la minimum și se rezumă la discuții cu ceilalți copii (seara, după încheiere unei zile de lucru);

– dacă copilul desfășoară munci în propria gospodărie, atunci timpul lui liber depinde de „treburile pe care la are de făcut în ziua respectivă”;

– atunci când desfășoară activități comerciale, copilul are puțin timp liber pentru a face ceea ce-și dorește.

În urma discuțiilor purtate cu copiii a reieșit că cea mai mare a timpului lor liber și-l petrec alături de prieteni.

– Partea asta frumoasă a muncii, cum o vezi ?

– Când mergem așa la muncă mai sunt fete, când ajungem seara mai ne distrăm, mai uităm, mai dansăm că avem casetofoane, mai facem câte o glumă, mai ieșim cu băieții, așa câte o dată, mai mergem la discotecă. Mai ieșim cu prietenii la un suc, la ceva, la o distracție... (C., 16 ani).

– Cum vă petreceți timpul acolo, seara când veniți de la muncă?

– Mai ne distrăm, că mai sunt copii, fete, mai ieșim la joacă, mai ne distrăm. Mai ne jucăm, mai ieșim la stradă (C., 16 ani).

Alți copii au mărturisit că se uită la televizor, când au timp liber.

– În afara timpului liber, când tu nu faci lecții, ce faci?

– Avem televizor, mai stăm de vorbă (T., 13 ani).

Deși timpul lor liber este puțin, copiii caută să-l petreacă alături de cei dragi (prieteni). În comuna Calvinii, neavând alte tipuri de distracții, plimbatul și discuțiile cu grupul de prieteni ocupă primul loc în preferințele copiilor de petrecere a timpului liber.

CONCLUZII

- Copiii sunt implicați, în special, în activități casnice, ajutându-și familiile în gospodărie (menaj, mici lucrări în grădină);
- O altă activitate, specifică familiilor de rromi din localitate, în care sunt implicați și copiii este cea de turnătorie a neferoaselor: realizarea „ceaoanelor din aluminiu”;
- Adulții rromi au activități sezoniere în agricultură, migrează în alte localități, în perioada de primăvară-vară, fiind însoțiți de copii. Cel mai adesea, copiii nu participă la muncile câmpului, în schimb condițiile în care locuiesc sau stau în timpul zilei pe câmp pot afecta starea lor fizică. O altă problemă importantă în acest caz o constituie și imposibilitatea accesului la școală în perioada în care își însoțesc părinții.
- Este evident că, în cazul copiilor care muncesc, timpul liber este mai redus dar, în special în timpul week-endurilor, copiii au șansa de a avea activități de recreere.
- Activitățile în care sunt implicați copiii pot constitui o amenințare din perspectiva influenței asupra dezvoltării lor și a accesului la sistemul de învățământ. Așadar, trebuie acordată o atenție deosebită și identificate soluții, pentru situațiile în care copiii nu pot frecventa școala, pe toată perioada anului școlar.

BIBLIOGRAFIE

1. Cace, Sorin (coord.), Arpinte, Daniel, Băican, Eugen, Ilie, Simona, Marin, Flavia, Moisă, Florin, Preoteasa, Ana Maria, Surdu, Laura, Surdu, Mihai *Copiii rromi care muncesc și familiile acestora. Caracteristici socio-culturale și condiții de viață*, București, Editura RO Media, 2002.
2. Cace, Sorin, Stănescu, Mircea, Costin, Dana Sima, Surdu, Mihai, *Studiu de caz privind problemele sociale ale rromilor din Calvini*, „Than Rromano”, nr. 4–5/2000.
3. Cace, Sorin (coord), *Copiii rromi în România*, Salvați Copiii, București, 1999.
4. Denzin, Norman K., Lincoln, Yvonna S. (Eds.), *Strategies of Qualitative Inquiry*, Sage, Thousand Oaks, 1998.
5. Edmunds, Holly, *The Focus Group*, Research Handbook, NTC Business Books, 1999.
6. Elster, Jon, *Sour Grapes: Studies in the Subversion of Rationality*, Cambridge University Press, 1983.
7. Gray, John, *Children Are From Heaven: Positive Parenting Skills for Raising Cooperative, Confident, and Compassionate Children*, Harper Collins, 2001.
8. Iluț, Petru, *Abordarea calitativă a socio-umanului*, Iași, Polirom, 1997.
9. Jensen, Robert T., Pearson, Meredith, *A Guide to Reporting on Rapid Assessments*, International Labour Office, Cambridge – Massachusetts, USA, 2001.
10. Kjell, Reidar Jonassen, *Gipsies in Dolj. Birth Certificates, School Attendance and Child Allowance*, Red Barnet, Craiova, June 1995.
11. Liégeois, Jean-Pierre, *Roma, Gypsies, Travellers*, Council of Europe Press, 1994.
12. Mărginean, Ioan, *Proiectarea cercetării sociologice*, Iași, Polirom, 2000.
13. Silverman, David, (Ed.), *Qualitative Research. Theory, Method and Practice*, London, Sage Publication, 1998.
14. Zamfir, C., Zamfir, E., *Țigani în ignorare și îngrijorare*, București, Editura Alternative, 1993.
15. Zamfir, C., Preda, M., *Rromii din România*, București, Editura Expert, 2002.
16. *A Decade of Transition, The Situation of Child and Family in Romania* – UNICEF 2000.
17. *Women and Men in Romania* – UNPD and INNSE 2000.
18. *Children and Work*, Save the Children, Romania and UNICEF, 1997.